

Źródła finansowania przedsiębiorstw społecznych w Polsce w świetle ustawy o ekonomii społecznej

Ewelina Florczak

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, Katedra Geografii Ekonomicznej

e-mail: eflorc@sgh.waw.pl

Aleksandra Skowron

e-mail: aleksandra.skowron01@gmail.com

DOI: 10.24427/az-2024-0040

Streszczenie

Artykuł podejmuje tematykę finansowania przedsiębiorstwa społecznego w kontekście ustawy o ekonomii społecznej z 5 sierpnia 2022r. Na początku została przedstawiona definicja przedsiębiorstwa społecznego i jego cechy charakterystyczne. Następnie omówiono specyfikę statusu przedsiębiorstwa społecznego jaki nadaje ustawa z 2022r. W kolejnej części przedstawione zostały źródła finansowania przedsiębiorstw społecznych, z jakich zgodnie z ustawą mogą te przedsiębiorstwa korzystać. Część badawcza artykułu dotyczy analizy finansowej pięciu przedsiębiorstw społecznych w zakresie struktury ich kapitałów i źródeł finansowania w okresie poprzedzającym przyjęcie ustawy o ekonomii społecznej. Artykuł wskazuje kierunek badań wpływu ustawy na zmianę specyfiki finansowania przedsiębiorstw społecznych.

Słowa kluczowe

przedsiębiorstwo społeczne, ustawa o ekonomii społecznej z 5 sierpnia 2022 r., źródła finansowania przedsiębiorstw społecznych, analiza finansowa

Wstęp

Przedsiębiorstwo społeczne jako kategoria podmiotu gospodarczego wykształcało się indywidualnie w poszczególnych krajach europejskich, a także amerykańskich czy azjatyckich. Specyfika dotyczy ich form prawnych, organizacyjnych, lecz zawsze głównym motywem jest realizacja celu społecznego. Jako podmioty prowadzące działalność gospodarczą przedsiębiorstwa społeczne potrzebują finansowania do wypełniania swojej misji. Realizacja celu społecznego, a także konieczność osiągania wyników finansowych, typowych dla podmiotów ekonomicznych powoduje wyodrębnienie się tej grupy przedsiębiorstw wśród innych przedsiębiorstw komercyjnych również w kontekście finansowania ich działalności. W Polsce wprowadzona *Ustawa o ekonomii społecznej z 5 sierpnia 2022r.*, która określa status przedsiębiorstwa społecznego, również wyznaczyła perspektywę i potencjał gromadzenia i pozyskiwania kapitału przez przedsiębiorstwa społeczne. Celem artykułu jest zestawienie możliwości finansowania przedsiębiorstw zgodnie z ustawą z wynikami badań finansowania przedsiębiorstw społecznych w okresie poprzedzającym wprowadzenia tego aktu normatywnego. Taka analiza jest punktem wyjścia do zbadania w przyszłości wpływu zapisów ustawy na sposób finansowania działalności przedsiębiorstw ze statusem przedsiębiorstw społecznych.

1. Definicja przedsiębiorstwa społecznego

Przedsiębiorstwo społeczne jest podmiotem, które w praktyce gospodarczej i teorii ekonomii pojawiło się w połowie XX wieku. Jego rozwój w Polsce obserwujemy od lat 90-tych XX wieku, a wyraźne przyspieszenie w ugruntowaniu się przedsiębiorstw społecznych w polskiej gospodarce miało miejsce po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Przedsiębiorstwa społeczne określane są jako podmioty, które w ramach swojej działalności gospodarczej realizują cele społeczne [Brdulak i in., 2021]. Ponadto prowadzą one działalność przede wszystkim w branżach usług społecznych (opieka, edukacja, kultura) ale również w branży gastronomicznej i hotelarskiej. Spotyka się również coraz częściej przedsiębiorstwa społeczne działające w branży energii odnawialnej i szeroko pojętej ekologii. Taki profil działalności przedsiębiorstw społecznych nawiązuje do społecznej funkcji państwa, a także Unii Europejskiej i organizacji międzynarodowych – szczególnie w zakresie polityki zrównoważonego rozwoju. Jak wynika z Raportu PARP [Rozwój..., 2020, s. 6] widocznym trendem jest decentralizacja przedsiębiorstw społecznych i intensyfikacja ich funkcjonowania

z lokalną społecznością i lokalnym rynkiem. W ciągu ostatnich 5 lat w wielu państwach członkowskich UE zwiększyło się znaczenie jednostek samorządu terytorialnego, szczególnie na poziomie gminnym we współpracy i wspieraniu przedsiębiorstw społecznych w ich lokalnej perspektywie. Na gruncie polskim trend ten jest zbieżny z wprowadzeniem ustawy o usługach społecznych, nadając im wyraźnie lokalny charakter i określając perspektywę współpracy z przedsiębiorstwami społecznymi [Florczak i Skrobisz, 2023].

Dla stworzenia wspólnej płaszczyzny przedsiębiorstwa społecznych w całej Europie, w tym w Polsce – różnych pod kątem formuły prawno-organizacyjnej opracowano najbardziej pojemną definicję przedsiębiorstwa społecznego. Europejska Sieć Badawcza EMES opracowała założenia jakie przedsiębiorstwo społeczne powinno w swoim profilu i sposobu działalności spełnić. W ramach tego zostały wyodrębnione kryteria społeczne i ekonomiczne charakteryzujące inicjatywy wchodzące w skład ekonomii społecznej.

Kryteria ekonomiczne:

1. Ciągła działalność w zakresie produkcji dóbr i/lub sprzedaży usług.
2. Wysoki stopień autonomii.
3. Znaczący poziom ryzyka ekonomicznego.
4. Minimalna ilość pracy odpłatnej.

Kryteria społeczne:

1. Inicjatywa oddolna grupy obywateli.
2. Władza decyzyjna nieoparta na własności kapitałowej.
3. Charakter partycypacyjny, angażujący osoby, których dotyczy dana działalność.
4. Ograniczony rozdział zysków.
5. Wyraźnie określony cel, przynoszący korzyści społeczności.

Przyjmuje się że, jest to modelowa definicja i przedsiębiorstwa mogą realizować te wszystkich dziewięć kryteriów w różny sposób. Należy zaznaczyć, że w realnej gospodarce w skali Europy czy świata istnieją wiele typów przedsiębiorstw społecznych ukształtowanych przez formalne i nieformalne instytucje w poszczególnych krajach.

Sama koncepcja definicji przedsiębiorstwa społecznego ewoluowała na przestrzeni lat w dyskursie naukowym. Z kolei na gruncie praktyki gospodarczej obserwujemy od drugiej dekady XXI proces tworzenia definicji przedsiębiorstwa społecznego w porządku legislacyjnym.

Pierwszy projekt ustawy w Polsce określający umiejscowienie przedsiębiorstw społecznych na gruncie prawnym został zaproponowany w 2011 roku [*Ekonomia*

społeczna, 2024] i widoczne są w nim następujące elementy definiujące przedsiębiorstwo społeczne:

1. Funkcjonowanie organu konsultacyjno-doradczego.
2. Kryterium przeznaczania zysku w przedsiębiorstwie społecznym.
3. Cel utworzenia przedsiębiorstwa społecznego – przedsiębiorstwo może być założone wyłącznie na celu zawodowej reintegracji (z uwzględnieniem zatrudnienia min. 50% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, lub 30% z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności. Lub w zakresie realizacji usług w zakresie *pomocy społecznej, w tym dla osób w podeszłym wieku, osób niepełnosprawnych i osób z zaburzeniami psychicznymi, usług opieki nad dziećmi, usług edukacyjnych w zakresie opieki przedszkolnej oraz usług w zakresie budownictwa socjalnego*. Na tym etapie tworzenia ustawy brano również pod uwagę usługi w zakresie kultury.
4. Limity wynagrodzeń - do trzykrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw ogłoszonego GUS za rok poprzedni.
5. Powołanie Izby Przedsiębiorstw Społecznych.

Zaobserwować można tutaj akcentowanie struktury zatrudnienia, profilu działalności i limitowania dobrowolności w korzystaniu przez przedsiębiorstwo społeczne z zysku. Ostateczna wersja ustawy została przyjęta 5 sierpnia 2022 roku jako ustawa o ekonomii społecznej. Ustawa określiła definicję przedsiębiorstwa społecznego, a także zakreśliła możliwości związane z jego finansowaniem.

2. Przedsiębiorstwa społeczne i jego finansowanie w świetle ustawy o ekonomii społecznej z 5 sierpnia 2022 r.

Ustawa o ekonomii społecznej ostatecznie nie wprowadziła osobnej formy prawnej przedsiębiorstwa społecznego, lecz usankcjonowała kategorię statusu przedsiębiorstwa społecznego, który mogą otrzymać określone podmioty po spełnieniu wskazanych warunków [Brdulak i Florczak, 2022]. Zgodnie z art. 3.1. *Status przedsiębiorstwa społecznego mogą posiadać podmiot ekonomii społecznej, o którym mowa w art. 2 pkt 5 lit. a oraz d–f, oraz jednostka tworząca podmiot ekonomii społecznej, prowadzące:*

- 1) *działalność odpłatną pożytku publicznego, o której mowa w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,*
- 2) *działalność gospodarczą, o której mowa w art. 3 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2021 r. poz. 162 i 2105 oraz z 2022 r. poz. 24 i 974),*

3) *inną działalność o charakterze odpłatnym – jeżeli spełniają warunki określone w ust. 2, art. 4 ust. 1 oraz art. 5–9.*

Tak określone działalności poszerzają źródła finansowania przedsiębiorstw społecznych poza typowe źródła przeznaczone dla sfery rynkowej nawiązując do charakteru działalności odpłatnej pożytku publicznego charakterystycznej dla organizacji pozarządowych.

Poza formą działalności, która włącza w zakres przedsiębiorstw społecznych, również organizacje pozarządowe w sposób istotny ustawa określa cele działalności przedsiębiorstwa społecznego:

Art. 4. 1. *Działalność przedsiębiorstwa społecznego służy rozwojowi lokalnemu i ma na celu:*

- 1) *reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub*
 - 2) *realizację usług społecznych.*
2. *Działania z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej realizowane na rzecz osób zatrudnionych w przedsiębiorstwie społecznym nie są wykonywane w ramach działalności gospodarczej prowadzonej przez przedsiębiorstwo społeczne.*

Działalność dotycząca usług społecznych będzie miała poważny potencjał rozwoju finansowania pochodzącego ze środków publicznych, w ramach wykonywania zadań publicznych zlecających przedsiębiorstwom realizację usług publicznych, szczególnie w aspekcie przyjętej *Ustawy z dnia 19 lipca 2019 o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych.*

Ponadto jednym z podstawowych atrybutów przedsiębiorstwa społecznego jest specyfika struktury zatrudnienia. W ramach ustawy wprowadzony został formalny wymóg dotyczący zatrudnienia, a także zatrudnienia osób z tzw. zagrożenia społecznego.

Art. 5. 1. *Przedsiębiorstwo społeczne zatrudnia co najmniej 3 osoby na podstawie umowy o pracę lub spółdzielczej umowy o pracę. Każda z tych osób jest zatrudniona w wymiarze co najmniej 1/2 pełnego wymiaru czasu pracy.*

2. *W przedsiębiorstwie społecznym działającym w celu, o którym mowa w art. 4 ust. 1 pkt 1, co najmniej 30% ogółu osób zatrudnionych stanowią osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, wykonujące pracę na podstawie umowy o pracę lub spółdzielczej umowy o pracę. Każda z tych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zatrudniona w wymiarze co najmniej 1/2 pełnego wymiaru czasu pracy.*

Wymóg zatrudnieniowy będzie miał swoje konsekwencje również w możliwości pozyskiwania dodatkowych środków zewnętrznych dla przedsiębiorstwa, szczególnie w zakresie zatrudnia osób z niepełno sprawnościami i narażonymi na tzw. wykluczenie społeczne.

Kolejną kwestią kształtującą specyfikę finansowania jest określony sposób postępowania z wypracowanym zyskiem w przedsiębiorstwie społecznym.

Art. 9. 1. Przedsiębiorstwo społeczne nie przeznacza zysku albo nadwyżki bilansowej uzyskanych z wykonywanej działalności, o której mowa w art. 3 ust. 1, do podziału między swoich członków, udziałowców, akcjonariuszy i osoby w nim zatrudnione.

Ograniczenie możliwości podziału zysku w przedsiębiorstwie społecznym nakreśla dwie perspektywy związane z finansowaniem. Z jednej strony daje pewną możliwość samofinansowania, uwzględniając wymóg pozostawienia zysku w przedsiębiorstwie. Z drugiej strony brak możliwości podziału zysku może ograniczyć strumień środków od potencjalnych inwestorów zewnętrznych oczekujących finansowej stopy zwrotu z zainwestowanego kapitału.

Status przedsiębiorstwa społecznego jako nowatorska kategoria na rynku przedsiębiorstw może powodować utrudnienia w pozyskiwaniu tradycyjnych form finansowania zewnętrznego jak również w interakcji z komercyjnymi instytucjami finansującymi (min. in. banki komercyjne). Utrudnienia te w obecnej fazie mogą wynikać z nieznamomości statusu przedsiębiorstwa społecznego wśród komercyjnych instytucji finansowych i braku w przypadku tych przedsiębiorstw perspektyw podziału zainwestowanych środków. Z drugiej strony sama ustawa również określa wprost możliwe wsparcie finansowe przedsiębiorstw społecznych ze strony podmiotów finansów publicznych. Można wskazać wprost na zapisy z ustawy, które dotyczą sposobu finansowania przedsiębiorstwa społecznych, określonych statutem ustawy.

Art. 21. 1. W przypadku pracowników przedsiębiorstwa społecznego będących osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym część wynagrodzenia odpowiadająca składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe oraz część kosztów osobowych pracodawcy odpowiadająca składce na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe za zatrudnionego, zwane dalej „składkami”, mogą podlegać finansowaniu ze środków Funduszu Pracy w pełnej wysokości przez okres 24 miesięcy od dnia zatrudnienia oraz w połowie wysokości przez kolejne 12 miesięcy, do wysokości odpowiadającej wysokości miesięcznej składki, której podstawą wymiaru jest kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę....

Jak wynika z powyższego zapisu finansowanie przedsiębiorstw społecznych, ze względu na ich integracyjną i reintegracyjną funkcję dotyczy przekazywania środków publicznych, a ponadto zgodnie z zasadami zatrudniania osób z niepełnosprawnościami przedsiębiorstwa społeczne mogą pozyskiwać refundację z Polskiego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON). Kolejnym

narzędziem jest finansowanie stanowisk pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Art. 22. *1. Przedsiębiorstwu społecznemu może zostać udzielone wsparcie w formie: 1) jednorazowych środków na utworzenie stanowiska pracy; 2) środków na finansowanie kosztów wynagrodzenia lub kosztów płacy.*

2. Wsparcie, o którym mowa w ust. 1, może być finansowane ze środków: 1) Funduszu Pracy na zasadach określonych w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; 2) Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Istotnym zapisem w ustawie jest możliwość dofinansowania w określonych sytuacjach do porocentowania zaciągniętych kredytów bankowych

Art. 24. *Przedsiębiorstwu społecznemu przysługuje dofinansowanie do oprocentowania zaciągniętych kredytów bankowych i w spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych na zasadach określonych w art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz zwrot kosztów, o których mowa w art. 32 ust. 1 pkt 2 tej ustawy.*

Istotnym zapisem są założenia finansowania za pośrednictwem środków publicznych przedsiębiorstw społecznych w ramach resortowych programów wspierania ekonomii społecznej.

Art. 31. *1. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego może opracować resortowe programy wspierania ekonomii społecznej, skierowane do podmiotów ekonomii społecznej lub jednostek samorządu terytorialnego, oraz finansowo wspierać te programy(...)*

Odnosząc się do zapisów ustawy już obecnie można mówić o działaniach na szczeblach instytucji rządowych skierowanych na wspieranie przedsiębiorstw społecznych w prowadzonej przez nie działalności¹.

¹ Przykładem może być Program resortowy „Przedsiębiorstwo Społeczne+” na lata 2023-2025. Głównym celem programu jest rozwijanie przedsiębiorczości społecznej przez zapewnienie przedsiębiorstwom społecznym dostępu do wsparcia finansowego ułatwiającego tworzenie miejsc pracy oraz reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także wzmocnienie zdolności do świadczenia usług społecznych (za:): <https://www.gov.pl/web/rodzina/ogloszenie-o-naborze-wnioskow-w-ramach-programu-przedsiębiorstwo-społeczne-na-lata-2023-2025-edycja-2023>, [01.12.2023].

3. Narzędzia finansowania przedsiębiorstw społecznych w Polsce

Podmioty nastawione na społeczne cele muszą się przede wszystkim zmierzyć z problemem finansowania ekonomicznego swojej działalności. Z uwagi na specyficzne cechy, które różnicują je wśród podmiotów komercyjnych, również w kategoriach finansowania przedsiębiorstwa społeczne wykazują specyfikę zarówno w możliwościach, jakie nadaje im ustawa o ekonomii społecznej, jak również w ograniczeniach, które wynikają z działalności nienastawionej na maksymalizację i podział zysku finansowego.

Przedsiębiorstwa społeczne, jako przedsiębiorstwa rynkowe finansują swoją działalność poprzez działalność gospodarczą działalność gospodarczą, odpłatną pożytku publicznego i inną odpłatną – wymienić tutaj można spółki z o.o. non-profit, spółdzielnie socjalne, organizacje pozarządowe. Z uwagi na zapisy ustawy o ekonomii dotyczące podziału zysku, właśnie zysk będzie również ważnym elementem finansowania własnego-wewnętrzznego. Ograniczenia w jego podziale między udziałowcami bezpośrednio wskazują również na przeznaczenie zysku, który ma być pozostawiony na rozwój przedsiębiorstwa społecznego.

Ponadto należy wymienić jako źródło finansowania środki zewnętrzne w postaci dotacji bezzwrotnych i instrumentów zwrotne. I tak przychody z realizacji zadań publicznych są uznawane za jedno z najpowszechniejszych źródeł finansowania obcego przedsiębiorstw społecznych. Wskazana forma finansowania umożliwia pozyskiwanie środków z konkursów organizowanych na realizację zadań publicznych. Ich zasady i przebieg określa *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i wolontariacie*. Fundusze pozyskane w ten sposób mogą pochodzić ze środków publicznych, funduszy europejskich lub fundacji.

W Polsce organizacjami, które udzielają bezzwrotnych wsparci finansowego, pochodzącego z funduszy europejskich są Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej. Udzielają one wsparcia w postaci dotacji inwestycyjne i wsparcia pomostowego z przeznaczeniem na tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem. Na tworzenie miejsc pracy również przeznaczone są dotacje bezzwrotne udzielane z Funduszu Pracy.

Dotacje udzielane są przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej², w ramach środków z Europejskiego Funduszu Społecznego (Regionalne Programy

² Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (dalej: OWES) to podstawowa instytucja wsparcia przedsiębiorstw społecznych w Polsce. OWES-y świadczą usługi doradztwa dla istniejących podmiotów ekonomii społecznej oraz szkolą osoby zainteresowane założeniem przedsiębiorstwa społecznego czy ekonomizacją swojej organizacji pozarządowej.

Operacyjne). Środki te skierowane są na nowe miejsc pracy w istniejących lub nowotworzonych przedsiębiorstwach społecznych.

Istotnym instrumentem zwrotnym dla podmiotów ekonomii społecznej są tzw. preferencyjne pożyczki. Są to pożyczki o niższym oprocentowaniu odsetek w porównaniu z pożyczkami udzielanymi przez banki bądź inne komercyjne instytucje pozabankowe. Środki te pochodzą z Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (POWER) oraz wkładu własnego operatorów finansowych. Rola operatorów została przyznana przez Bank Gospodarstwa Krajowego w 2016 roku dwóm instytucjom: Towarzystwo Inwestycji Społeczno- Ekonomicznych (TISE) oraz Fundusz Regionu Wałbrzyskiego. Z usług oferowanych przez operatorów mogą korzystać mikro, małe i średnie podmioty społeczne m.in. wszystkie rodzaje spółdzielni, organizacje pozarządowe, spółki, CIS, KIS, ZAZ i WTZ. Pożyczkobiorcy mają do dyspozycji dwa rodzaje pożyczek:

- pożyczka na start- dla podmiotów działających krócej, niż 12 miesięcy; maksymalna kwota pożyczki to 100 000 zł;
- pożyczka na rozwój- dla podmiotów działających dłużej, niż 12 miesięcy; maksymalna kwota pożyczki to 500 000 zł.

Pożyczki udzielane są poprzez pośredników finansowych: Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych TISE S.A. oraz Fundusz Regionu Wałbrzyskiego. Do tej pory udzielono blisko 800 pożyczek, z których skorzystało niemal 300 podmiotów ekonomii społecznej, na łączną kwotę około 120 mln zł (stan na 2022 r.).

4. Źródła finansowania przedsiębiorstw społecznych w Polsce na postawie badań przed wprowadzeniem ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej

W niniejszej części artykułu zostaną przedstawione badania źródeł finansowania pięciu przedsiębiorstw w Polsce, posiadających status przedsiębiorstwa społecznego zgodnie z ustawą o ekonomii społecznej. Analiza dotyczy okresu sprzed uzyskania statusu jaki nadaje ustawa z 2022 roku, gdyż zostały uwzględnione sprawozdania finansowe z okresu 2019-2021. Ponadto w badaniu zostały ujęte wyłącznie formy prawne – spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółdzielnie socjalne. Nie zastosowano lokalizacyjnego podziału na województwa ani na rodzaj prowadzonej działalności. Tabela numer 1 przedstawia dane wszystkich analizowanych firm.

Tab. 1. Podstawowe dane firm będących przedmiotem badań

Nr	Nazwa	Nr NIP	Województwo	Data wpisu do Rejestru Przedsiębiorstw	Przedmiot przeważającej działalności przedsiębiorcy
1.	OMNES Sp. z o.o.	7922257805	podkarpackie	26.04.2010	PKD 49.39.Z Pozostały transport lądowy pasażerski, gdzie indziej niesklasyfikowany
2.	Przedsiębiorstwo Społeczne Fryzjerzy Sp. z o.o.	5170383534	podkarpackie	10.08.2017	PKD 96.02.Z Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne
3.	Spółdzielnia Społeczna "Pozytywka"	5892011078	pomorskie	15.03.2013	PKD 56.10.A Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne
4.	Spółdzielnia Społeczna "Baza"	8781803406	kujawsko-pomorskie	26.04.2018	PKD 53.20.Z Pozostała działalność pocztowa i kurierska
5.	Spółdzielnia Społeczna Opoka	6372154843	małopolskie	30.10.2009	PKD 56.10.A Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne

Źródło: opracowanie własne.

Rozpatrując problem finansowania w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na strukturę kapitałów omawianych podmiotów pod kątem tzw. złotej i srebrnej reguły bilansowej³. Średnia wyników dla ZRB w badanych przedsiębiorstwach wyniosła 4,23, a średnia dla SRB 5,70. Oznacza to, że przeciętnie przedsiębiorstwa społeczne realizują obie reguły bilansowe. Analizując wyniki poszczególnych firm

³ Złota reguła bilansowa – zasada polegająca na tym, że całość posiadanych przez przedsiębiorstwo aktywów stałych jest finansowana za pomocą kapitałów własnych. Srebrna reguła bilansowa mówi o tym, że trwałe składniki aktywów powinny być pokrywane kapitałem stałym, tzn. kapitałem własnym i kapitałem obcym długoterminowym. Reguła zostaje zachowana, gdy wskaźnik pokrycia aktywów trwałych kapitałem stałym przyjmuje poziom 100% albo jest większy od jedności.

zauważono równie, że w 3 na 5 badanych podmiotów reguły bilansowe zostały zachowane. Wynika z tego, że można mówić o względnym bezpieczeństwie kapitałowym pod względem relacji między kapitałem własnym i kapitałem obcym.

Wskaźnik zadłużenia ogólnego jest podstawowym, a zarazem najważniejszym miernikiem informującym o udziale kapitałów obcych w finansowaniu aktywów⁴.

W badaniu wykorzystano sześć wskaźników zadłużenia: wskaźnik zadłużenia ogólnego, wskaźniki zadłużenia kapitałów własnych, wskaźniki zadłużenia długoterminowego i krótkoterminowego oraz wskaźniki udziału zobowiązań długoterminowych i krótkoterminowych w zobowiązaniach ogółem [Gołębiowski, 2020].

Pierwszym badanym wskaźnikiem finansowym był wskaźnik zadłużenia ogólnego. Jego średni wynik był bardzo wysoki i wyniósł 0,75 co informuje o wysokim zadłużeniu przedsiębiorstw społecznych. Na tej podstawie wysunięto wniosek, iż firmy w przeważającej mierze finansują się długiem. Drugim analizowanym wskaźnikiem był wskaźniki zadłużenia kapitałów własnych. Średni wynik tego wskaźnika informuje, że zobowiązania całkowite przewyższają kapitał własny 5,20 razy. Wskaźnik ten zobrazował jak wysoki jest udział kapitału obcego w źródłach finansowania zobowiązań przedsiębiorstw społecznych. Kolejnymi wskaźnikami, które zostały poddane analizie, są wskaźniki zadłużenia długoterminowego i krótkoterminowego. Średnimi uzyskanymi wynikami było odpowiednio 0,17 dla zadłużenia długoterminowego i 0,18 dla zadłużenia krótkoterminowego. Zauważono, że średnio zobowiązania długoterminowe w 17% pokrywają aktywa przedsiębiorstw, a zobowiązania krótkoterminowe – w 18%. Jednakże oba wskaźniki są na stosunkowo niskim poziomie, co wskazuje na stabilną sytuację finansową. Następnymi badanymi wskaźnikami są wskaźniki udziału zobowiązań długoterminowych i krótkoterminowych w zobowiązaniach ogółem. Średnimi otrzymanymi wynikami było odpowiednio 24,25% dla zobowiązań długoterminowych i 11,10% dla zobowiązań krótkoterminowych. Sytuacja, w której zobowiązania długoterminowe przewyższają nad zobowiązaniami krótkoterminowymi jest korzystna dla firm. Oznacza bowiem, że przedsiębiorstwa wypracowały stabilne źródło finansowania. Jednocześnie zobowiązania krótkoterminowe również są zauważalne, co pozytywnie wpływa na płynność finansową. Ostatnim badanym wskaźnikiem finansowym było ROE, należące do grupy wskaźników rentowności. Jego średni wynik wyniósł -0,37, co wskazuje na sytuację, iż większość badanych przedsiębiorstw zakończyło rok rozrachunkowy z odnotowaną stratą.

⁴ Wyrażany jest jako stosunek zobowiązań ogółem do aktywów ogółem. Najczęściej przyjmuje się, że wartość wskaźnika powinna znajdować w przedziale 0,57-0,67.

W kolejnym etapie przeanalizowane zostały źródła finansowania przedsiębiorstw społecznych z danych opublikowanych przez SUDOP⁵. Na podstawie podsumowanych danych uzyskanych z bazy danych, z podziałem na lata oraz główne grupy źródeł pochodzenia finansów. Z danych wynika, iż większość przedsiębiorstw społecznych częściej decyduje się na finansowanie zewnętrzne niż wewnętrzne. W finansowaniu zewnętrznym z większą regularnością pobierane są dotacje bezwrotne, jednak ich wartości są raczej niskie. Natomiast innym, często wykorzystywanym źródłem zewnętrznym są preferencyjne pożyczki, które przyznawane są rządziej, ale na zdecydowanie wyższe kwoty.

Ostatni etap badań porównał wyniki badań uzyskane w drodze analizy dokumentów z praktyką gospodarczą. W tym celu przeprowadzono wywiad z przedstawicielem jednego z największych w Polsce funduszy pożyczkowych dla podmiotów ekonomii społecznej- Towarzystwa Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych TISE SA. W rozmowie zadano łącznie osiem pytań, na które uzyskano bardzo obszerne odpowiedzi. Po podsumowaniu wszystkich uzyskanych odpowiedzi można stwierdzić, iż środowisko praktyków gospodarczych nie jest w stanie uogólnić pewnych zależności zachodzących w gospodarce społecznej. Trudno jest przedstawić przeciętną sytuację finansową podmiotów ekonomii społecznej, czy najczęściej wykorzystywane źródło finansowania. Respondent wskazał na ogólny problem występujący w ekonomii społecznej- zbyt duże teoretyzowanie i upraszczanie występujących zjawisk. Prowadzi to do zacierania całej różnorodności przedsiębiorstw społecznych oraz daleko idący, często nieprawdziwych wniosków.

Jednocześnie respondent zauważył potrzebę występowania zewnętrznych źródeł finansowania dla przedsiębiorców społecznych, zarówno pożyczek i dotacji, jak również innych, innowacyjnych i ambitnych źródeł. Należy bowiem cały czas pamiętać, że dla ekonomii społecznej najważniejsza jest misja prospołeczności, finanse stanowią jedynie wsparcie w działaniu. Dlatego dzięki zewnętrznym źródłom finansowania wiele przedsiębiorstw może prowadzić swoją działalność.

Reasumując, nie można wskazać konkretnie jednego źródła jako najczęściej wykorzystywanego i najlepszego dla polskich przedsiębiorstw społecznych. Każde przedsiębiorstwo jest inne, różnorodne, przez co nie ma ogólnych, idealnych rozwiązań tego problemu. Jednakże, po podsumowaniu wszystkich etapów badania, można zauważyć pewne trendy występujące w ekonomii społecznej. Przede wszystkim praktycznie wszystkie badane przedsiębiorstwa społeczne wspierają się zewnętrznymi źródłami finansowania- jednak wybór jest bardzo szeroki. Jednymi

⁵ Baza SUDOP zawiera informacje o: wdrażanych w Polsce środkach pomocowych, pomocy udzielonej w ramach wdrażanych w Polsce środków pomocowych, wszelkiej pomocy publicznej i pomocy de minimis udzielonej danemu beneficjentowi.

z najczęściej wykorzystywanych instrumentów są środki bezzwrotne, m.in. dotacje czy refundacje oraz środki zwrotne, m.in. pożyczki preferencyjne.

Wnioski te wyprowadzono na podstawie wyników z całego badania. Pierwszy etap wykazał szeroko rozumiany duży stopień zadłużenia badanych podmiotów. Wyniki drugiego etapu, w którym przedstawiono wartości nominalne uzyskanej pomocy, również ukazały duży impact udzielonych środków na finanse badanych podmiotów. W wywiadzie, wnioski te zostały także potwierdzone: „(...) *Ostatnie 10 lat udowodniło, że instrumenty zwrotne mają swoje miejsce w planie rozwojowym ekonomii społecznej, ich dostępność powinna być utrzymana i rozwiana, zarówno w formie instrumentów preferencyjnych, jak i komercyjnych*”.

Tab. 2. Analiza elementów źródeł finansowania badanych przedsiębiorstw społecznych w latach 2019-2021

	Wyszczególnienie	Rok 2021	Rok 2020	Rok 2019
Firma 1	Przychody z działalności gospodarczej	713 584,37 zł	534 495,40 zł	581 638,08 zł
	Przychody z realizacji zadań publicznych	-	-	-
	Dotacje bezzwrotne	46 259,61 zł	209 219,69 zł	118 179,00 zł
	Instrumenty zwrotne- preferencyjne pożyczki	-	-	100 000,00 zł
	Inne	-	-	-
Firma 2	Przychody z działalności gospodarczej	194 155,20 zł	191 402,35 zł	108 216,00 zł
	Przychody z realizacji zadań publicznych	-	-	-
	Dotacje bezzwrotne	59 460,00 zł	404 029,78 zł	18 800,00 zł
	Instrumenty zwrotne- preferencyjne pożyczki	100 000,00 zł	27 000,00 zł	-
	Inne	5 127,43 zł	9 878,23 zł	-
Firma 3	Przychody z działalności gospodarczej	217 642,93 zł	218 716,36 zł	330 964,66 zł
	Przychody z realizacji zadań publicznych	-	-	-
	Dotacje bezzwrotne	124 899,97 zł	55 455,30 zł	6 532,54 zł
	Instrumenty zwrotne- preferencyjne pożyczki	-	153 000,00 zł	-
	Inne	10 031,27 zł	24 753,90 zł	21 000,00 zł
Firma 4	Przychody z działalności gospodarczej	423 878,96 zł	289 638,74 zł	257 855,05 zł
	Przychody z realizacji zadań publicznych	-	-	-
	Dotacje bezzwrotne	79 944,76 zł	40 500,00 zł	104 207,70 zł

	Wyszczególnienie	Rok 2021	Rok 2020	Rok 2019
	Instrumenty zwrotne- preferencyjne pożyczki	-	-	-
	Inne	-	22 815,56 zł	-
Firma 5	Przychody z działalności gospodarczej	4 107 588,12 zł	3 215 746,12 zł	3 014 580,10 zł
	Przychody z realizacji zadań publicznych	-	-	-
	Dotacje bezzwrotne	836 719,99 zł	886 451,27 zł	715 957,24 zł
	Instrumenty zwrotne- preferencyjne pożyczki	-	-	750 000,00 zł
	Inne	366 467,02 zł	232 606,42 zł	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z baz eKRS oraz SUDOP.

W tabeli 2 zaprezentowano dane dotyczące wartości uzyskanych pomocy publicznych badanych przedsiębiorstw społecznych. Dane dotyczące przychodów z działalności gospodarczej zostały opracowane na podstawie sprawozdań – są to przychody netto ze sprzedaży zamieszczone w rachunku zysków i strat. Pozostałe elementy opracowano na podstawie danych zamieszczonych w bazie SUDOP. Kwoty dotyczące przychodów z realizacji zadań publicznych, dotacji bezzwrotnych, instrumentów zwrotnych oraz innych zostały podane w kwocie nominalnej udzielonej pomocy w PLN⁶.

Z zebranych danych można zaobserwować, iż najczęściej stosowanym źródłem finansowania, zaraz po przychodach z działalności gospodarczej, są dotacje bezzwrotne. Zauważono, że podmiotami najczęściej udzielającymi te fundusze są: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Wojewódzkie Urzędy Pracy oraz samorządy na poziomie powiatu - instytucje funkcjonujące na terenie, na którym przedsiębiorstwa mają zarejestrowane siedziby prowadzenia działalności. Kolejne miejsca zajmują preferencyjne pożyczki, najczęściej udzielane przez Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych S.A. Z uzyskanych danych można zauważyć pewien trend dotyczący preferencyjnych pożyczek oraz innych źródeł finansowania. Przedsiębiorstwa korzystają z pożyczek rządziej, jednak uzyskane kwoty są dużo wyższe, natomiast inne źródła, przykładowo dotacje bezzwrotne, pobierane są znacznie częściej, jednakże na znacznie mniejsze kwoty. Dodatkowo,

⁶ Wyniki, ze względu na ograniczenia w dostępie do danych finansowych, nie są pełne. Dlatego miejsca zaznaczone „-” należy interpretować w kategoriach brak potwierdzonych danych, nie jako wartości zerowe.

suma zewnętrznych źródeł finansowania przewyższ źródła finansowania wewnętrznego.

Przychody z realizacji zadań publicznych nie zostały zbadane z powodu braku dostępnych danych potrzebnych do wykonania kompleksowej analizy. Ostatnim źródłem finansowania jest zbiorcza grupa Inne. Zgodnie z pierwotnymi założeniami, ich wartości są marginalne i nie mają znaczącego wpływu na ogół finansów przedsiębiorstw.

Podsumowanie

W artykule zostały omówione perspektywy finansowania przedsiębiorstwa społecznego w kontekście *ustawy z 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej*. Jest to nowe rozwiązanie, które również nie tylko kształtuje formalnie i organizacyjnie przedsiębiorstwa społeczne w Polsce, ale również zakreśla ramy instytucjonalne w kontekście finansowania ich działalności. W związku z tym nasuwa się pytanie czy zapisy ujęte w obecnej wersji ustawy wpłyną na dywersyfikację źródeł finansowania przedsiębiorstw społecznych. Czy przyznany zgodnie z ustawą status przedsiębiorstwa społecznego spowoduje z jednej strony korzyści dla pozyskiwania środków a z drugiej strony, czy wprowadzi bariery i trudności w zdobywaniu kapitału na otwartym rynku. Ponadto nasuwa się pytanie: w jakim stopniu przedsiębiorstwa społeczne skorzystają z przysługujących im zgodnie z ustawą możliwości w zakresie pozyskiwania środków finansowych. Na podstawie dotychczasowych danych nie można dokonać weryfikacji tego problemu, gdyż przedsiębiorstwa społeczne z nowo nadanym statutem funkcjonują średnio dopiero rok i zarówno nie ma dostępu do ich danych finansowych, jak również nie zdążyły one rozwinąć swojej działalności w ramach nowej formalnie kwalifikacji podmiotowej. W związku z tym obecnie nie można dokonać porównania w zakresie pozyskiwania źródeł finansowania przedsiębiorstw społecznych sprzed i po uzyskaniu statusu zgodnie z ustawą z 5 sierpnia 2022 roku. W niniejszym artykule nakreślono kierunek badania wpływu ustawy na zmiany i dywersyfikację struktury kapitałów przedsiębiorstw społecznych w Polsce.

ORCID iD

Ewelina Florczak: <https://orcid.org/0000-0002-5958-7163>

Literatura

1. Brdulak J., Florczak E., Gardziński T. (2021), *Prospołeczność w gospodarce jako czynnik zmian współczesnej ekonomii*, Rola instytucji edukacyjnych w pobudzaniu rozwoju przedsiębiorczości Przedsiębiorczość-Edukacja 17(1).
2. Brdulak J., Florczak E. (2022), *Przedsiębiorstwo społeczne w ujęciu ustawy o ekonomii społecznej versus teoria i praktyka gospodarcza*, Studia Ekonomiczne i Regionalne 15(4).
3. *Ekonomia społeczna*, https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/files/pozytek/ekonomia_spol/ustawa_ps_projekt.pdf, [20.01.2024].
4. Florczak E., Skrobisz K (2023), *Samorząd gminny a ekonomia społeczna – struktura organizacyjna i perspektywy współpracy*, Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, Warszawa.
5. Gołębiowski G. (red.), (2020), *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa.
6. *Program resortowy „Przedsiębiorstwo Społeczne+” na lata 2023-2025*, <https://www.gov.pl/web/rodzina/ogloszenie-o-naborze-wnioskow-w-ramach-programu-przedsiębiorstwo-społeczne--na-lata-2023-2025-edycja-2023>, [01.12.2023].
7. *Rozwój przedsiębiorczości społecznej w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej*, (2022) PARP, Warszawa.
8. *Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych* (Tekst jedn. Dz.U. 2019 poz. 1818).
9. *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Tekst jedn. Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873).
10. *Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej* (Tekst jedn. Dz.U. 2022 poz. 1812).

Sources of funding for social enterprises in Poland in light of the Act on Social Economy

Abstract

The article addresses the issue of financing a social enterprise in the context of the Social Economy Act of August 5, 2022. At the beginning, the definition of a social enterprise and its characteristic features were presented. Then, the specifics of the status of a social enterprise granted by the 2022 Act were discussed. The next section presents the sources of

funding that social enterprises can use under the Act. The research part of the article deals with the financial analysis of five social enterprises in terms of their capital structure and sources of financing in the period prior to the adoption of the Social Economy Act. The article points in the direction of research into the impact of the Act on changing the specifics of social enterprise financing.

Key words

Social enterprise, Social Economy Act of August 5, 2022, sources of financing for social enterprises, financial analysis